

Leonardo Padura: Mannen som älskade hundar

av Alan Woods, 15 januari 2014¹

Publiceringen på engelska av den kubanske författaren Leonard Paduras *Mannen som älskade hundar*² är en stor litterär och politisk händelse. Jag läste denna anmärkningsvärda roman när den kom ut på spanska och den gjorde ett djupt intryck på mig. Jag hade tänkt skriva en recension då, men hindrades genom en kombination av omständigheter. Med största nöje ska jag nu rätta till denna undlåtenhet.

Leonardo Padura, som föddes i Havanna 1955, är en romanförfattare som även verkat som journalist och litteraturkritiker. Han är upphovsman till flera romaner, två novellsamlingar och flera samlingar av facklitterärt slag. Hans romaner om detektiven Mario Conde har översatts till många språk³ och har vunnit litteraturpriser runt om i världen.

Padura är mest känd för sina kriminalhistorier. Men *Mannen som älskade hundar* är något helt annat. Enligt min åsikt kan den med rätta betraktas som en modern klassiker, en kombination av grundlig historisk forskning och kreativiteten hos en författare av högsta klass.

Den intresseväckande titeln är resultatet av ett litterärt grepp genom vilket författaren försöker länka samman de tre huvudkaraktärernas olika öden: Den kubanske författaren Iván, den store ryske revolutionären Leo Trotskij och hans mördare, Ramón Mercader. Det är den sistnämnde som är mannen som älskade hundar. Om denna nära anknytning till hundrasen någonsin existerade eller inte är naturligtvis ganska irrelevant för det centrala temat i boken. I den historiska romanens bästa tradition, blandar Padura historiska fakta med kreativa konstnärliga påhitt.

Brott och straff

Berättelsen kretsar kring en fiktiv karaktär, Iván Cárdenas Maturell, som i sin ungdom var en lovande kubansk författare, tills han en dag drabbades av den stalinistiske censorn som stämplade ett av hans alster som kontrarevolutionärt. Hans karriär blockerades av en mängd byråkrater, karriärister och opportunisterna, och han tvingas leva i fattigdom som korrekturläsare för en veterinärtidskrift. I romanens inledning möter vi honom vid sin hustrus begravning, en desillusionerad och bruten man som lever i ett ruffigt skjul med läckande tak och vars enda tröst är hans sällskapshund.

Medan han begrunder in hustrus död, börjar han att se tillbaka på sitt tidigare liv och minns ett märkligt sammanträffande. En eftermiddag 1977, medan han strosade längs en strand, möter

¹ Recensionen publicerades ursprungligen på engelska på webbplatsen "In Defence of Marxism", men har återgivits på flera andra ställen och även översatts till andra språk. Originalen finns här:

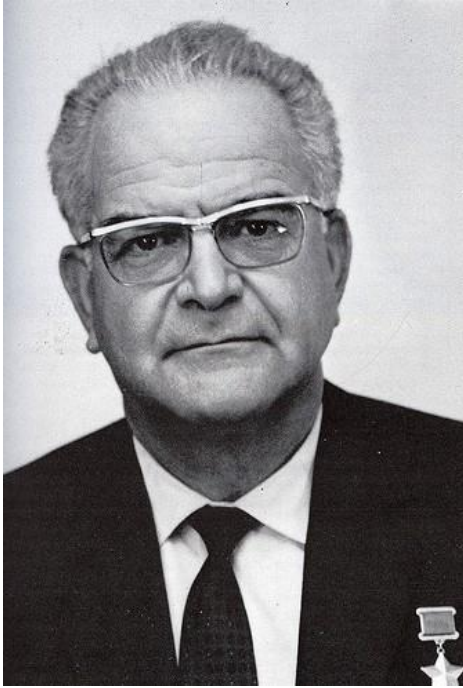
<http://www.marxist.com/leonardo-padura-the-man-who-loved-dogs.htm>.

På spanska: <http://www.marxist.com/leonardo-padura-the-man-who-loved-dogs-es.htm>

² *The Man Who Loved Dogs*, publicerad i USA och England 2014

³ Av någon märklig anledning har ingen översatts till svenska, däremot finns flera på såväl danska som norska. På danska finns även *Manden, der elskede hunde* (2011).

han en mystisk främling som rastar sina två borzoier, ryska vinthundar – en ras som är praktiskt taget okänd på ön. Det gemensamma intresset för hundar blir startpunkten för ett samtal i vilket mannen som älskade hundar presenterar sig som Jaime López, en äldre spanjor som bor i Havanna.

Mannen visar sig till slut vara *Ramón Mercader*, den katalanske stalinisten och GPU-agenten som på Stalins personliga order mördade Leo Trotskij, den man som tillsammans med Lenin ledde bolsjevik-revolutionen i Ryssland. Efter att ha avtjänat ett tjugoförårigt straff i ett mexikanskt fängelse släpptes Mercader 1960 och reste då först till Havanna. Ett år senare, 1961, fortsatte han till Moskva, där hans Kreml-bossar dekorerade honom som en ”Sovjetunionens hjälte”.

Mercader, som dekorerats med Guldstjärnan, fick dock inte njuta frukterna av sitt brott. Utmärkelsen fick ske i hemlighet, eftersom Chrusjtjov bara ett par år tidigare hade fördömt Stalin som en kriminell massmördare. Under tystnadsplikt levde Mercader till slutet av sitt liv i Moskvaskugga under KGB:s vakande öga, utan möjlighet att resa utomlands, tills han på grund av sin ändtarmscancer fick tillstånd att resa till Havanna. Han dog där helt obemärkt 1978.

Dessa är de kända fakta. Men kring dessa få fakta spinner Padura en komplex men ändå övertygande väv som blandar fakta och fiktion och sömlöst övergår från det förra till den senare på ett sådant sätt att läsaren snart glömmar att han använder sin egen fantasi för att fylla i gapen. Till en början påstår ägaren till borzoi-hundarna att han varit vän med mannen som mördade Trotskij. Kan han själv vara den ökände Mercader? Än så länge hålls Iván, och läsaren, i tvivelsmål.

Inte vid något tillfälle antyder den mystiske Jaime López med några ord att han och Ramón Mercader är en och samma person, men under gradvisa avslöjanden kommer en märklig historia i dagen. Efter att mannen som kallade sig Jaime López dömt skingras tvivlen slutligen när ett paket som innehåller Mercaders livshistoria lämnas till Iván. Driven av någon inre bevekelsegrund finner mördaren ett behov av att från graven berätta om sitt tidigare liv för en fullständig främling, vars enda gemensamma nämnare är att han älskar hundar.

Vid en första anblick verkar ett sådant scenario högst osannolikt. Men människans psyke är komplext och Padura visar stor insikt i dessa komplexiteter. Det är känt att ett skuldtyngt samvete kan driva en kriminell till att erkänna sina brott inför polisens förhörare, och att detta faktum kan användas av en skicklig förhørsledare till att få fram den önskade beaktelsen. Det faktum att Mercader visste att han var döende underbygger denna psykologiska hypotes.

Kanske var det författarens erfarenhet som deckarförfattare som hjälpte honom till denna psykologiska insikt. Den store ryske författaren Dostojevskij visade samma sorts insikt när han hanterade mördaren Raskolnikovs psykologi i sin berömda roman *Brott och Straff*. Det finns onekligen vissa paralleller i dessa två verk. I deckarfiktionens standardverk avslöjas mördarens identitet först i slutet. Intresset hålls här uppe just av det gradvisa avslöjandet av mördarens identitet. Men i Dostojevskijns roman är mördarens identitet känd från början. Intresset ges här av något annat: det gradvisa avslöjandet av brottets och straffets psykologi.

För länge sedan talade den berömde engelske poeten Coleridge om att ”tjänstvilligt hålla misstron uppe” som en förutsättning för att njuta av poesi, och Padura försäkrar sig om just detta. Det var tveklöst behovet av att gottgöra sin skuld som tvingar Mercader att berätta om sitt grymma brott för en fullständig främling. Han lyckas övertyga läsaren att detta högst osannolika möte faktiskt ägde rum, att författaren Iván verkligen existerade och att de märkvärdiga händelserna i romanen är fakta, inte fiktion.

Ett verk med många lager

När det gäller litterär teknik visar Padura stor skicklighet när han länkar samman Iváns liv i Kuba, Mercaders tidigare år i Spanien och Frankrike och Trotskijs exil. Padura följer samsvetsgrant Trotskijs liv från Oktoberrevolutionen, genom inbördeskriget, då han ledde Röda armén till seger mot 21 utländska arméers invasion, Vänsteroppositionens kamp mot den stalinistiska byråkratin, de långa åren i exil i Turkiet, Frankrike, Norge och slutligen Mexiko. Trotskijs liv är väl dokumenterat och Paduras version följer fakta mycket nära.

Padura berättar hela historien om Trotskijs kamp mot Stalin och stalinismen, om hans exil från Sovjetunionen och hans slutliga avrättning. Men det är ett verk med många lager som knyter samman ett antal relaterade men separata trådar. Den första är Iván Cárdenas Maturells historia. Den andra är Trotskijs och Mercaders liv, spanska inbördeskriget, stalinistiska GPU:s lömska arbete, och sist men inte minst, problemet med byråkratin och stalinismens återverkningar i själva Kuba.

Det är inte heller svårt att föreställa sig att den fiktiva karaktären Iván är baserad på erfarenheter som Padura själv haft, eller observerat hos andra. Han är verkligen en personifiering av en hel generation unga kubanska intellektuella, som gav kropp och själ för revolutionen, som stred, arbetade och gjorde uppoffringar för att säkra dess framgång, men som slutade besvikna och upproriska på grund av stalinismen, vilken förvred revolutionens ideal till en byråkratisk karikatyr.

Här, som i all verkligt stor litteratur, är det enskilda starkt förbundet med det allmänna: individernas liv vävs samman med revolutionens öde – och kontrarevolutionens. De är inte som de seriefigurer som man vanligtvis möter i populär fiktion, utan levande, tänkande män och kvinnor. Deras individuella liv är dock oskiljaktigt länkade till breda historiska processer och kan inte förstås utanför dessa.

Problemet Mercader

Bit för bit, steg för steg, i deckarlitteraturens bästa tradition, lyckas Iván rekonstruera hela historien om mordet på Leo Davidovitj Trotskij, en rekonstruktion som vilar på en bred och noggrann historisk forskning och ligger mycket nära historiska fakta. ”Mannen som älskade hundar” verkar i början tveksam till att avslöja något om sitt tidigare liv, men gradvis, bit för bit, faller pusselbitarna på plats. Den skicklighet som Padura visar då han gradvis bygger upp en bild av Mercader är ett av de mest imponerande elementen i romanen.

Genom Trotskijs och hans mördare Ramón Mercaders personligheter skisserar Padura några av de mest betydande händelserna under 1900-talet. Vi måste emellertid komma ihåg att vi här inte har att göra med ett historiskt arbete utan en roman. Som vi sett, är det en roman med många olika spår och lager. Padura gör stora ansträngningar för att rekonstruera Ramón Mercaders liv. Men här finns ett problem.

I en intervju i den argentinska tidningen *Clarín* (7 maj 2013) sade Padura: ”Det tog mig fem år att skriva den, med intensiv och omfattande dokumentär forskning. Om Trotskij fanns information i överflöd, om Mercader nästan ingenting.” Inte desto mindre lyckades Padura,

genom att kombinera kända fakta med sin ”detektiv”-skicklighet och fantasi, att på ett strålande sätt foga samman ett mycket övertygande porträtt av mannen som mördade Trotskij.

Det är allmänt känt att en författare oundvikligen utvecklar en viss sympati för den karaktär han eller hon porträtterar. Orsaken till en sådan sympati är inte svår att se. För att porträttera män och kvinnor som verkliga människor, inte bara tomma abstraktioner, är det nödvändigt att skaffa sig en djup insikt i deras hjärtan och sinnen, för att förstå deras motivationer, deras passioner, deras mest omhuldade föreställningar, och för att avslöja drivfjädrarna till deras ageranden.

Trotskij citerade ofta filosofen Spinozas ord: ”Varken gråta eller skratta, utan förstå.” Självfallet är det för att förstå en persons handlingar inte nödvändigt att överse med dem. Om man närmar sig män och kvinnors handlingar vetenskapligt, med samma objektivitet som en dissekerare avtäcker de olika vävnaderna i en organism, är det åtminstone möjligt att undvika att hamna i förhastade omdömen baserade på småsinthet, hat eller illvilja. Med klinisk objektivitet rekonstruerar Padura Mercaders liv ända från hans störda barndom i en borgerlig familj i Katalonien. Han beskriver inflytandet från hans instabila moder Caridad, som hoppar från anarkism till stalinism och blir fanatiskt hängiven partiet. Ramón går med i kommunistpartiet och strider i spanska inbördeskriget när han rekryteras av GPU, Stalins hemliga polis och mördarmaskin, med aktivt stöd från sin moder.

Vid ett tillfälle antyder Caridad att den berömde anarkisten Durruti blev mördad av stalinisterna, ett tilltag som hon ser som fullständigt berättigat:

”Trodde du på historien om att Buenaventura Durruti dödades av en förlupen kula?”

Ramón tittade på sin moder och kände att han inte kunde yttra ett ord.

”Tror du att vi kan vinna ett krig med en anarkistisk kommandör som har större prestige än alla de kommunistiska ledarna?”

”Durruti slogs för Republiken”, försökte Ramón argumentera.

”Durruti var anarkist; han skulle ha förblivit det hela livet.”

Inne i mördarmaskinen

Senare bevittnar Ramón GPU:s brott i Spanien: avrättningen av anarkisterna och POUM:s anhängare, kidnappningar, tortyr och mordet på POUM:s ledare Andres Nin. Sedan sänds han till Moskva för att tränas till GPU-mördare. GPU:s monstruösa metoder beskrivs i skrämmande detalj, hur personer som Mercader systematiskt brutaliserades och gjordes till lydiga maskiner, redo att utföra de mest grymma och omänskliga handlingar.

I Moskva inbjuds han till att delta i en session av de ökända skådeprocesserna, ”århundradets mest groteska juridiska farsor”, i vilka Stalin mördade alla ledarna i Lenins parti, efter att ha tvingat dem att erkänna de mest groteska brott mot Revolutionen. Han såg också att Stalin fysiskt likviderade utländska kommunister:

”Till exempel sade Stalin i februari 1937 till sin dräng Georgi Dimitrov, Kominterns generalsekreterare, att de utländska kommunisterna som mottagits i Moskva ’spelade med fienden’ och gav omedelbart Jezjov i uppdrag att lösa problemet. Ett år senare var bara 170, av de 394 medlemmarna i Internationals exekutivkommitté som bodde i Moskva, ännu i livet. De övriga hade avrättats eller sänts till dödslägren. Där fanns tyskar, österrikare, jugoslaver, italienare, bulgarer, finnar, balter, briter, fransmän och polacker, och andelen dömda judar var också nu anmärkningsvärd. I denna häxjakt eliminerade Stalin fler ledare i det tyska Kommunistpartiet före 1933 än Hitler själv.”

Trots allt förblir Ramón blint lojal mot Stalin och hans regim, vilken han identifierar med behovet av att försvara Sovjetunionen. Som många andra slöt han ögonen för all brottslighet och barbari och hittade tusen skäl, ursäkter och förklaringar. Genom att undertrycka alla

mänskliga instinkter blir han en lejd mördare och accepterar utan vidare uppdraget som Bossen i Kreml anförtror honom – likvideringen av den ”kontrarevolutionäre” Trotskij.

Mordet

I bokens centrum finns en historiskt korrekt redogörelse för mordet på Leo Trotskij. 1937 beslöt Stalin att hans främste opponent måste likvideras. Moskvarättegångarna var avsedda att skapa en politisk och legal bas för detta brott. Huset i Coyoacán var omgivet av en över 6 meter hög mur med bevakningstorn med öppningar för kulsprutor. Men allt detta räckte inte som försvar mot Stalins mördarmaskin.

Leo Trotskijs barnbarn, min gamle vän Esteban Volkov, bor fortfarande i Coyoacán. Jag träffade honom för inte så länge sedan i huset i Mexico City där hans morfar mördades och frågade honom om vad han tyckte om Paduras roman. ”Händelserna som han beskriver är naturligtvis mycket välkända för mig”, svarade han. ”Jag har läst boken ganska hastigt och mitt intryck var positivt. Men jag måste läsa den igen mer noga.”

Den första attacken kom den 24 maj 1940. En grupp med 20 beväpnade stalinister, ledda av konstnären David Siqueiros, stormade huset på natten; porten hade lämnats öppen av den unge amerikanen Bob Sheldon, en agent som hade infiltrerats i vaktstyrkan. De kastade granater och sprayade sovrummen med kulspruteeld. Som genom ett mirakel överlevde Trotskij och hans hustru Natalja genom att ta skydd under sin säng. Deras 14-åriga barnbarn Esteban skadades lätt i foten av en förlupen kula.

Det enda offret för attacken var Bob Sheldon som försvann tillsammans med angriparna. Hans kropp hittades senare. Trotskij trodde att han kidnappats, men i verkligheten var han en del av planen och dödades förmodligen som syndabock för misslyckandet. Efter attacken började vakterna förstärka muren. Men Trotskij var skeptisk. ”Nästa gång kommer det att bli annorlunda”, spådde han. Han skulle snart få rätt.

GPU hade ett team till i Mexiko, helt skilt från det som utförde det misslyckade angreppet i maj. Precis som Trotskij hade varnat, arbetade de med helt andra metoder. Deras nyckelfigur var Ramón Mercader, som mycket skickligt infiltrerade Trotskijs kretsar under föregivande av att vara den opolitiska affärsmannen Jacson.

Jacson-Mercader arbetade försiktigt och tålmodigt för att skapa vänskapliga relationer med vakterna och Trotskijs närmaste vänner. Esteban minns att han alltid erbjöd små tjänster och erbjöd sig att köra folk runt i sin tjusiga bil. ”Han körde även Rosmers till Veracruz en gång.” Med sådana medel skapade han gradvis förtroende bland dem som omgav Trotskij, medan han nogsamt undvek att närma sig sitt avsedda offer personligen.

Boken erbjuder oss en mycket övertygande rekonstruktion av Mercaders relation med Sylvia Ageloff, den kvinna som han förförde och som introducerade honom i Trotskijs hushåll. Padura tränger in i mördarens sinne och blottar hans psykologiska tillstånd under dagarna och veckorna före mordet, hans intensiva inre agitation och våldsamma humörsvägningar. Men gradvis, omärkbart, som en tiger som tyst smyger på sitt byte, närmade han sig allt mer sitt mål.

Han låtsas utveckla ett intresse för Trotskijs idéer och åstadkommer överraskande en artikel om kriget, som han ber Trotskij läsa och granska. Redan vid detta tillfälle blev Trotskij misstänksam mot mannen. Men förvånansvärt nog visade de som antogs försvara honom fullständig brist på insikt om faran. De var så slarviga med sin uppgift att, när Jacson dök upp i en regnkappa en het mexikansk sommardag, brydde de sig inte ens om att ”visitera” honom. Om de hade vidtagit denna elementära försiktighetsåtgärd skulle de ha upptäckt en kniv, en pistol och en ishacker och komplotten skulle ha avslöjats.

Den 20 augusti lämnades så Stalins agent ensam i sällskap med sitt offer. Han placerade sig försiktigt bakom Trotskij när denne böjde sig över artikeltexten och slog med hela sin styrka mot revolutionärens huvud. Slaget var avsett att omedelbart döda, men Trotskij utbrast i ett skrik som väckte alarm och kämpade i en sista mäktig viljeyttring för att hålla ifrån sig sin angripare, innan han kollapsade.

Hans livvakter rusade in – för sent. Oktoberevolutionens ledare och Röda arméns grundare låg dödligt sårad. Blodet strömmade ur hans huvud. För sent insåg vakterna sitt misstag, deras dåraktiga slapphet och otroliga försummelse. För sent försökte de få någon lindring genom att misshandla mördaren. Till och med i denna stund visade den Gamle mannen anmärkningsvärd sinnesnärvaro när han ropade till vakterna: ”Döda honom inte. Han måste tala!”

När Esteban återvände från skolan på eftermiddagen blev han vittne till en chockerande scen. ”Jag såg en man, med ansiktet täckt av blod, gnyende som en baby, osammanhängande och utom sig. Jag kände inte igen Jacson till en början. Han liknade mer ett djur än en mänsklig varelse”, sade han mig. När den Gamle mannen fick syn på sin dotterson, beordrade han vakterna att föra ut honom: ”Han får inte se detta”, sade han. Trotskij fördes skyndsamt till sjukhuset, där de mexikanska läkarna kämpade för att rädda hans liv. Han dog följande dag.

Historiens hämnd

Mer än tjugo år senare träffar Mercader en av sina GPU-kamrater, agenten Leonid Eitingon, som under namnet Kotov var hans närmast överordnade i konspirationen mot Trotskij. Men historiens hjul hade nu gått varvet runt. Klicken i Kreml hade, av självbevaringsdrift, tvingats göra sig av med Stalin och ta avstånd från hans brott.

Männen som utförde Stalins smutsiga jobb fann sig nu själva som avskydda och utstötta. Chefsarkitekten för mordet på Trotskij, Pavel Sudoplatov, fick tillbringa femton år i arbetsläger (dock inte för mordet på Trotskij). Eitingon sändes också till lägren. Gammal och bitter ömkar han sig inför Mercader när han dövar sig med vodka på en bar i Moskva.

Detta var 1968, det år då Brezjnev sände ryska tanks för att krossa det upproriska tjeckoslovakiska partiet under Dubcek. Paduras beskrivning av Moskva vid den tiden ligger mycket nära mina egna minnen. Efter att de ägnat sina liv åt en regim som förrått varje socialistisk princip – ett förräderi oändligt värre och mer skadligt än det som de socialdemokratiska ledarna begick sommaren 1914 – har de nu bara bittra minnen kvar.

Eitingon berättar för Mercader att de aldrig förväntat sig att han skulle överleva mordet på Trotskij:

”Du måste tro vad jag säger dig: vi var mer cyniska än vad du kan föreställa dig. Du var inte den enda som skulle dö för ett ideal som inte existerade. Stalin perverterade allt och tvingade folk att slåss för honom, för hans behov, hans hat, hans storhetsvansinne. Glöm att vi slogs för socialismen. Vilken socialism? Vilken jämlikhet? De säger att Brezjnev har en samling antika bilar.”

Dessa rader antyder att den Ryska revolutionens degeneration helt var ett verk av en ond man. En sådan förklaring förklarar naturligtvis ingenting. Padura har läst Trotskijs *Den förrådda revolutionen* och är väl medveten om att Stalin bara var en representant för en privilegierad kast, den byråkrati som kom till makten som ett resultat av revolutionens isolering under förhållanden av extrem underutveckling.

Stalins död betecknade inte slutet på byråkratins välde, bara ett skifte från ett skikt inom byråkratin till ett annat. Eitingon (eller hellre Padura) drar denna slutsats: ”Jag var övertygad om att utan Stalin och hans hat skulle partiet vara rättfärdigt och kampen skulle återfå sin mening.... Men glöm det, jag hade fel igen. Allting var ruttet. Hur länge hade det varit ruttet?”

Och Mercader frågar honom: ”Så, vad gör en man som du när han inte längre tror på någonting?”

Denna fråga leder rakt till frågans kärna, och har en direkt bäring på vad som tveklöst är den svagaste delen av boken. På de sista sidorna, under rubriken *Requiem*, funderar författaren kortfattat över vilka lärdomar man kan dra av allt detta. Då det är en roman och inte en vetenskaplig politisk analys, skulle det vara för mycket att begära ett marxistiskt perspektiv. Det är inte heller tydligt vem som talar här: Padura eller en av hans karaktärer.

Undermeningen blir emellertid till slut att allt var en utopi, en omöjlig dröm, som Trotskij ”med sin obstinata fanatism” drev till sitt slut. En sådan tvivelaktig och, skulle man kunna säga, feg slutsats är ovärdig en så stor bok. Om socialism är en utopi är utsikterna för mänskligheten verkligen hemska! Man kan bara svara med samma fråga: ”Så vad gör en man när han inte längre tror på någonting?”

Den ryska revolutionen 1917 var inte en utopi utan den största enskilda händelsen i mänsklighetens historia, och tillsammans med Lenin var Trotskij den viktigaste ledaren för Oktoberrevolutionen. Han ensam höll uppe den proletära demokratins ofläckade fana och den socialistiska internationalismen efter Lenins död. Från den avlägsna exilen i Mexiko fortsatte han en oförsonlig kamp mot den byråkratiska och totalitära stalinistiska regimen. Men till slut, oundvikligen, föll han offer för en av Stalins mördare.

Den 20 augusti 1940 inbillar sig Stalin att han för alltid hade tystat Trotskijs stämma. Det är så lätt att förgöra en man eller kvinna. Vi är sköra skapelser och våra liv kan ändas med en kula, en kniv eller en ishacka, lika lätt som att blåsa ut ett ljus. Men man kan inte utrota en idé vars tid är kommen. Idag, 74 år efter den ödesdigra dagen, är marxismens idéer lika relevanta som någonsin, och Leo Trotskijs röst ljuder över hela världen, medan Stalins och hans hejdukars minne är nedsölat med blod och vanära.

Den förrådada revolutionen

Så sakteliga formas en ny generation som kämpar för att finna sanningen. Ingenstans är detta sannare än i Kuba, där så många stora offer gjordes för den socialistiska revolutionen, och där så stor skada gjordes genom stalinismens inflytande. Paduras bok kommer utan tvekan hjälpa många till insikt om det förgångna och därigenom förbereda dem för framtiden. Det är som en upptäcktsresa där ett djärvt intellekt lyckats lyfta den tjocka slöja som under så lång tid fördunklat synen för så många människor, och börjar inse sanningen.

I *Clarín*-intervjun frågade man Padura varför han valde att berätta denna historia. Han svarade att, även om det kanske finns ett element av nostalgi, så försökte han också upptäcka de verkliga orsakerna bakom den ryska revolutionens förfall. Genom studiet av Trotskij började han förstå stalinismens natur och dess kontrarevolutionära roll: ”Plötsligt förstod jag en del av orsakerna till varför utopin blev perverterad. Stalinismens roll, arvet från hans skepnad, var en fruktansvärd sak”, säger han.

Romanen behandlar skissartat kampen som slutade med att Stalin kom till makten i Ryssland. Men mer än så, författaren använder dessa händelser som medel för att analysera förhållandet mellan Kuba och stalinismen. Den tydliga undermeningen är att det i Kuba fanns många små Stalin – opportunistiska byråkrater, själviska karriärister och korrupta tjänstemän. Genom att i detalj analysera en handfull karaktärers personliga erfarenheter avtäckar Padura gradvis inför läsaren en kedja av epokgörande händelser: den ryska revolutionen och inbördeskriget, under vilket Trotskij stod i ledningen för Röda Armén, vilken han skapade; det spanska inbördeskriget; och till sist, men inte minst, själva den kubanska revolutionens öde.

På det mörka 70-talet härskade stalinismen. För en generation unga kubaner blev deras brinnande revolutionära övertygelse manipulerad av den stalinistiska byråkratin för dess egna syften. Detta är målande uttolkat i boken och i dess centrala karaktärs öde. Sovjetunionens fall drev in Kuba i en djup kris, inte bara på det ekonomiska planet utan även i politiskt och psykologiskt avseende.

Under de svåra och hungriga åren, som kubanerna kallar ”den Speciella Perioden”, ”åren med ständiga elavbrott och frukostar med te på apelsinblad”, började många se mer kritiskt på livet på ön. Detta var helt klart fallet med Leonardo Padura. Även om Iván är en fiktiv figur, är det tydligt att Padura genom honom uttrycker sina egna personliga erfarenheter och många andra kubaners. Detta framträder starkt i boken:

”Men det var uppenbart att vi hamnat i botten på en förtvinande social skala där intelligens, anständighet, kunskap och arbetskapacitet gav vika för slughet, kärlek till dollarn, politisk anpassning, att vara son, svärson eller kusin till Någon, konsten att klara sig med vad som finns, uppfinna, överdriva, fly, låtsas, stjäla allt som kunde stjälas. Och cynism, grotesk cynism.”

Tvingad att ge upp sin karriär som lovande författare av den stalinistiske censorn, har Iván fått förtjäna sitt levebröd som redaktör för en veterinärtidskrift. Han är således ett offer för ett byråkratiskt totalitärt system som är en negation till konst och litteratur. Till slut begår Iván självmord, kort efter att han avslutat en roman med titeln ”Mannen som älskade hundar”.

I en intervju som Padura gav till våra danska kamrater säger han: ”Iván är inte en man; Iván är en syntes av en generation i vilken jag samlat många av min generations illusioner, desillusioner, nederlag och rädslor. Han är en man som representerar alla de problem som vi levat med i Kuba under min generation, den generation som växte upp under revolutionen, studerade under revolutionen, deltog i revolutionen och som på 90-talet fann att de inte hade någonting.”

Det faktum att Iván till slut begår självmord verkar antyda att en hel generation har förlorat allt hopp. Men denna pessimistiska slutsats motsägs av innehållet i romanen som helhet, och också av Paduras egna ord i den tidigare nämnda intervjun:

”Jag tror att en ny utopi behöver återupptäcka systemets bas, med de komponenter som detta slags samhälle behöver: verklig demokrati, verklig makt för de arbetande, inte för byråkratin som var fallet i Sovjetunionen och många andra socialistiska länder. Av detta skäl tror jag att denna bok säkert är relevant för den tid vi lever i.”

Även om de värsta uttrycken för 70-talets stalinistiska repression har eliminerats, och Kuba inte längre lider under censorernas kvävande regim, finns det fortfarande en del personer i Kuba som längtar efter att återvända till det tidigare: till en tid när byråkrater kunde diktera författarnas samveten och förklara för dem vad de skulle tänka, säga och skriva. Faktum är att *Mannen som älskade hundar* först tvingades utges i Mexiko och Spanien, för att till slut bli utgiven i Kuba i en liten upplaga på ett par tusen, på grund av motstånd från dem som ville vrida klockan tillbaka.

I den danska intervjun beskriver Padura hur boken vann ett pris trots att den utsattes för en konspiration av tystnad:

”Märkligt var att den dag då boken lanserades på bokmässan så dök det inte upp något i media om presentationen. Också efteråt höll tidningarna tyst, trots att bokens lansering var det mest uppmärksammade mötet på mässan. Rummet var helt fyllt och människor utanför försökte komma in. För en vecka sedan vann boken kritikernas nationella pris i Kuba, vilket sätter ljuset på motsättningarna i Kuba: för tjugo år sedan skulle jag nog inte ens kunnat tänka på att skriva denna bok; för tio år sedan skulle jag kunnat skriva den, men den skulle inte ha kunnat ges ut i Kuba; nu kan den ges ut och även om den tystas ned i media kan den vinna priser.”

Publiceringen av Paduras roman är ett slag mot stalinismen. Den är en seger inte bara för konstnärlig frihet utan också för arbetares och konstnärers rätt att uttrycka sig fritt, vilket är det främsta villkoret för en verklig socialism. Idag står emellertid den kubanska revolutionen inför en långt värre fiende än den som utgörs av nostalgiska stalinister. Själva revolutionens existens är hotad av dem som vill fösa in Kuba på samma kapitalistiska väg som Ryssland och Kina redan slagit in på. Trycket mot ön är olidligt och växer hela tiden.

Men det finns också inrikespolitiska hot som är ännu större än de utifrån. De problem som härstammar ur byråkrati, olikhet och korrupktion, kan undergräva själva socialismens idé i de ungas sinnen, och ge näring åt frätande stämningar av skepticism och cynism. För att återuppliva Revolutionen, för att återge folk tron på socialismen, är det nödvändigt att först undersöka det förgångna, att återupptäcka Lenins och Oktoberrevolutionens genuina idéer och program. Detta kan inte göras så länge Trotskijs roll och idéer ignoreras.

I sin bok låter Padura Mercader läsa *Den förrådada revolutionen* i fängelset. Det är tveklöst ytterligare ett exempel på författarens kreativa fantasi. Men det kan inte heller råda någon tvekan om att han själv läst Trotskijs böcker och uppmuntrar kubaner att göra detsamma. *Mannen som älskade hundar* har spelat en högst betydande roll för att introducera Trotskijs idéer för många i Kuba. Min erfarenhet under senare år är att det finns ett växande intresse för dessa idéer på ön. Detta visades när vi lanserade den spanska utgåvan av *Den förrådada revolutionen* på Havannas bokmessa.

Publiceringen av detta arbete har höjt Paduras profil och prestige till en författare av rang, inte bara i Kuba utan internationellt. Det är väl förtjänt. Det är både en briljant genomförd roman och ett högst imponerande verk av historisk forskning. Den borde vara obligatorisk läsning för alla som är intresserade av socialism och historisk sanning. Jag måste lägga till att den engelska översättningen är enastående.

London den 15 januari 2014

Översättning: B. Svensson

Lästips

[En mycket tacksam kommentar](#) (Padura redogör själv för arbetet med boken)

Fler recensioner

[Bertrand M. Patenaude: Mordet på Trotskij i ny litteratur](#) som recenserar *Mannen som älskade hundar* ur en historikers synvinkel.

[Samuel Farber: Trotskij i Kuba](#) (sociolog-statsvetare med Kuba som specialintresse)

[Mordet på Trotskij som historisk roman](#) (2 recensioner ur tidskriften *Röda Rummet*)

Om mordet på Trotskij

Julian Gorkin: [Mordet på Trotskij](#) (bok 1969)

Isaac Don Levine: [Mordet på Trotskij](#) (bok 1963)

[Sovjetisk spionchef om mordet på Trotskij](#). (Utdrag ur Sudoplatovs bok "Direktoratet")

Teres Pàmies (ledande katalansk kommunist): [Ramón Mercader – Slutfört uppdrag](#) (artikel)

Anders Hagström: [Mordet på Trotskij](#) (artikel)

Lynn Walsh: [Mordet på Trotskij](#) (artikel)